

Wojciech Kosiedowski, Elena V. Vankevich

5. Wyniki badań w regionach białoruskich

5.1. Współpraca transgraniczna w opinii mieszkańców obwodu witebskiego

W badaniu wzięło udział 152 respondentów, w większości studentów wyższych uczelni, kształcących się w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym (zaocznym). Średni wiek ankietowanych to 25 lat, miejscem zamieszkania znacznej większości z nich (89%) było miasto Witebsk, a pozostali zamieszkiwali mniejsze miejscowości w obwodzie witebskim (Gorodok, Dubrownno, Orsza, Nowopołock i in.).

Korzyści wynikające ze współpracy transgranicznej. Na wstępie zapytano respondentów, czy współpraca transgraniczna między Białorusią i UE jest korzystna dla strony białoruskiej i jeśli tak, to jakie podmioty te korzyści odnoszą. Odpowiedzi zestawiono w tabeli 89.

Tabela 89. Korzyści ze współpracy transgranicznej Białorusi i UE (w % wskazań, w każdej grupie)

Adresat korzyści	Ogółem	W tym	
		mieszkańcy Witebska	pozostali mieszkańcy obwodu witebskiego
Białoruś	63,4	63,3	66,7
Obwód witebski	22,9	23,0	22,2
Rejon administracyjny (miasto)	7,3	7,1	11,1
Respondent i jego rodzina	6,4	6,6	–
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Uwaga: możliwe było wskazanie więcej niż jednego adresata.

Źródło: jak w tab. 5.

Okazało się, że wszyscy ankietowani uznali, iż współpraca transgraniczna jest korzystna, jednak znaczna większość stwierdziła, że beneficjentem tych korzyści jest cały kraj (63,3% respondentów z Witebska i 66,7% z innych miejscowości). Znacznie mniej ankietowanych wskazało na korzyści regionu (obwodu), jeszcze mniej – rejonu, a najrzadziej wymieniono korzyści osobiste, przy czym zauważyli je jedynie niektórzy mieszkańcy Witebska (nie wskazał ich nikt wśród respondentów spoza tego miasta).

Zasięg i źródła wiedzy o warunkach i możliwościach współpracy transgranicznej. Na pytanie o dostęp do informacji na temat możliwości nawiązania współpracy z partnerami z Łotwy i Polski znaczna większość badanych (77,6%)

stwierdziła, że jest on niewystarczający. Posiadanie takiej informacji potwierdziło tylko 22,3% respondentów, przy czym dominująca część tych ostatnich (82,3%) wskazała na informacje dotyczące współpracy z Polską, a tylko 17,6% – z Łotwą. Wyniki te dowodzą, że proces gromadzenia, przekazywania i udostępnienia przedmiotowych informacji nie przebiega prawidłowo, istnieje zatem potrzeba jego usprawnienia zwłaszcza na pograniczu z Łotwą. Jako źródła posiadanych informacji respondenci wskazywali najczęściej: prasę, radio, telewizję (34,6%), Internet (28,4%). Ważną rolę odgrywał również przekaz bezpośredni (kontakty osobiste ze znajomymi itp.), na który przypadło 14,8% wskazań. Można z tego wnioskować, że część społeczeństwa samodzielnie poszukuje informacji, a te są trudne do zdobycia, nieuporządkowane i niekompletne. Pozostałe źródła (instytucje oświatowe, różne konferencje i prezentacje, organizacje pozarządowe i jednostki administracji rządowej) jako źródła informacji były wskazywane tylko sporadycznie. Zwraca uwagę fakt, że ani jedno wskazanie nie padło na organy władzy lokalnej, co świadczy o ich bierności i zupełnym braku zainteresowania w przedmiotowej sprawie. Również i administracja rządowa nie przejawia dostatecznej aktywności, ponieważ została dostrzeżona tylko wyjątkowo i tylko przez mieszkańców Witebska. Warto podkreślić, że wśród wskazań znalazły się organizacje pozarządowe. Wprawdzie nie było tych wskazań wiele i padały tylko w Witebsku, jednak stanowią optymistyczny symptom kształtowania się początków społeczeństwa obywatelskiego – procesu, który na Białorusi napotyka na duże trudności ze względu na brak tradycji i jakichkolwiek doświadczeń w tym zakresie (zob. tab. 90).

Tabela 90. Źródła informacji o współpracy transgranicznej Białorusi i UE (w % wskazań w każdej grupie)

Źródła	Ogółem	W tym	
		mieszkańcy Witebska	pozostali mieszkańcy obwodu witebskiego
Administracja rządowa	3,7	4,7	–
Organy władzy lokalnej	–	–	–
Organizacje pozarządowe	6,2	7,8	–
Prasa, radio, telewizja	34,6	29,7	50
Internet	28,4	23,4	50
Osobiste kontakty	14,8	18,7	–
Instytucje oświatowe	6,2	7,8	–
Konferencje, prezentacje, kongresy	6,2	7,8	–
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Źródło: jak w tab. 5.

Znajomość przykładów i form realizowanej współpracy. Pomimo stwierdzonych wcześniej trudności w dotarciu do odpowiednich informacji prawie połowa ankietowanych (42,6%) na pytanie o znajomość konkretnych przedsięwzięć z zakresu współpracy transgranicznej prowadzonej przez przedsiębiorstwa, szkoły, organizacje pozarządowe, organy władzy lokalnej i inne podmioty odpowiedziała twierdząco. Najbardziej popularna okazała się współpraca w dziedzinie turystyki i rekreacji (21,4% wskazań), a następnie w handlu i oświacie. Dość często wymieniano także przykłady wspólnych z partnerami zagranicznymi przedsięwzięć w dziedzinie sportu i kultury. Jedyne co dziesiąte wskazanie dotyczyło kooperacji produkcyjnej, a najmniej popularne okazały się współdziałania w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego. Odpowiedzi mieszkańców Witebska znacznie różniły się od wskazań mieszkańców pozostałych miejscowości obwodu: wśród tych drugich znacznie więcej głosów padło na oświatę, również na sport, ochronę środowiska, natomiast zdecydowanie mniej na kulturę (zob. tab. 91).

Tabela 91. Znajomość przykładów współpracy transgranicznej Białorusi i krajów UE według dziedzin (w % wskazań w każdej grupie)

Dziedzina	Ogółem	W tym	
		mieszkańcy Witebska	pozostali mieszkańcy obwodu witebskiego
Produkcja	10,0	10,4	7,7
Turystyka i rekreacja	21,4	21,6	15,4
Handel	18,6	18,0	15,4
Oświata	18,3	17,0	30,7
Ochrona środowiska naturalnego	4,9	4,8	7,7
Sport	13,9	13,6	15,4
Kultura	12,6	12,8	7,7
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Uwaga: możliwe było wskazanie dowolnej liczby dziedzin.

Źródło: jak w tab. 5.

Najbardziej znanymi formami współpracy transgranicznej były: wymiana uczniów i innych grup młodzieży, organizacja festiwali, koncertów i innych przedsięwzięć kulturalnych, organizacja imprez sportowych oraz targowo-wystawienniczych i, w nieco mniejszym stopniu, współpraca handlowa. Zapewne taka struktura odpowiedzi jest związana z charakterem zbiorowości respondentów, którymi byli w większości ludzie młodzi, niemniej jednak zwraca uwagę fakt, że bardzo mało wskazań dotyczyło budowy i modernizacji infrastruktury

technicznej oraz kooperacji technologicznej. Te tak ważne formy zostały dostrzeżone tylko w Witebsku (na pierwszą padło 2,1% głosów, na drugą 5,2%). Znikomą popularnością cieszyły się ponadto: wspólne przedsięwzięcia w dziedzinie ochrony przyrody (w Witebsku – 4,5%, w pozostałych miejscowościach – 7,1%) oraz likwidacja skutków klęsk żywiołowych (analogicznie: 5,9 i 7,1%) (zob. tab. 92).

Tabela 92. Znajomość form współpracy transgranicznej Białorusi i krajów UE (w % wskazań w każdej grupie)

Formy	Ogółem	W tym	
		mieszkańcy Witebska	pozostali mieszkańcy obwodu witebskiego
Kooperacja technologiczna	5,0	5,2	–
Współpraca handlowa	11,3	11,4	7,1
Wspólne przedsięwzięcia W dziedzinie ochrony przyrody	4,6	4,5	7,1
Wymiana uczniów i in. grup młodzieży	17,9	17,8	21,5
Organizacja zawodów sportowych	13,8	13,5	21,5
Organizacja imprez targowo- -wystawienniczych	12,4	12,8	7,1
Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej	2,1	2,1	–
Likwidacja skutków klęsk żywiołowych	6,0	5,9	7,1
Organizacja festiwali, koncertów i in. przedsięwzięć kulturalnych	15,6	15,4	21,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Uwaga: możliwe było wskazanie dowolnej liczby form.

Źródło: jak w tab. 5.

Współpraca euroregionalna. Kolejny blok tematyczny pytań dotyczył euroregionów i ich roli we współpracy transgranicznej. Idea euroregionów pojawiła się w UE w latach 50. XX w., a w końcu lat 90. zaczęła przenikać na Białoruś, gdzie rozpoczęły działalność trzy euroregiony: „Bug”, „Niemen” i „Kraina Jezior”. W tych euroregionach zrealizowano szereg projektów wspieranych ze środków programu TACIS. Projekty te dotyczyły:

- wdrożenia technologii informacyjnych w zarządzaniu regionami,
- rozwoju agroturystyki i ekoturystyki,
- rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich, tworzenia na tych obszarach osiedli mieszkaniowych i terenów rekreacyjnych.

W wyniku ankietowania okazało się, że dla społeczeństwa białoruskiego pojęcie euroregionu jest prawie nieznanne, a wiedza o działalności struktur eu-

roregionalnych na terytorium Białorusi jest bardzo mała. Prawie 93% respondentów stwierdziło, że nie posiada informacji w tej kwestii. Wśród nielicznych, którzy zadeklarowali posiadanie pewnej wiedzy, większość wskazała na euroregiony „Bug” i „Kraina Jezior”. Ograniczoność informacji nie przeszkodziła jednak części respondentów sformułować oceny szans, jakie euroregiony stanowią dla rozwoju obwodu witebskiego. Okazało się, że chociaż większość (65%) nie miała zdania, to głosów pozytywnych w tej kwestii było 20%, tj. więcej niż negatywnych (15%).

Odpowiedzi tych ankietowanych, którzy pozytywnie ocenili szanse wynikające z przynależności do euroregionu, pozwoliły ustalić kilka ciekawych spostrzeżeń dotyczących członkostwa obwodu witebskiego w euroregionie „Kraina Jezior”. Mieszkańcy zdecydowanie największe nadzieje pokładali w pomocy euroregionu dla przedsiębiorców w nawiązaniu kontaktów biznesowych (29,6% wskazań), a następnie – w rozwoju infrastruktury technicznej (21,5%). Oczekiwano także: zwiększenia liczby miejsc pracy (16,6%) i poprawy wzajemnych stosunków między społecznościami zamieszkującymi po różnych stronach granicy (14,7%). Co dziewiąte wskazanie (11,6%) wyrażało nadzieję na zwiększenie własnych dochodów, natomiast bardzo mało wskazań dotyczyło poprawy stanu środowiska naturalnego (6,0%), a tylko wyjątkowo (i tylko w Witebsku) wskazywano na pomoc w zdobywaniu informacji, wymianę doświadczeń (1,8% wskazań). Respondenci spoza stolicy obwodu podobnie oceniali szanse wynikające z działalności tego euroregionu, jednak bardziej akcentując poprawę wzajemnego zrozumienia i dobrosąsiedzkich stosunków (23,5% wskazań, w Witebsku tylko 14,0%) i rozwój infrastruktury technicznej (analogicznie: 29,4 i 21,0%), a jednocześnie mniej – zwiększenie liczby miejsc pracy i wzrost dochodów ludności (zob. tab. 93).

Tabela 93. Korzyści dla obwodu witebskiego wynikające z jego udziału w euroregionie „Kraina Jezior” (w % wskazań w każdej grupie)

Rodzaje korzyści	Ogółem	W tym	
		mieszkańcy Witebska	pozostali mieszkańcy obwodu witebskiego
1	2	3	4
Zwiększenie liczby miejsc pracy	16,6	17,0	5,9
Wzrost dochodów społeczności lokalnej	11,6	12,0	5,9
Rozwój infrastruktury technicznej	21,5	21,0	29,4
Poprawa stanu środowiska naturalnego	6,0	6,0	5,9
Poprawa wzajemnego zrozumienia i dobrosąsiedzkich stosunków po obu stronach granicy	14,7	14,0	23,5

cd. tab. 93

1	2	3	4
Pomoc przedsiębiorcom w nawiązywaniu kontaktów z partnerami zagranicznymi	29,6	30,0	29,4
Pomoc w zdobywaniu informacji, wymianie doświadczeń itp.	1,8	2,0	–
Razem	100,0	100,0	100,0

Uwaga: możliwe było wskazanie dowolnej liczby rodzajów korzyści.

Źródło: jak w tab. 5.

5.2. Współpraca transgraniczna w opinii przedstawicieli władz obwodowych i organizacji otoczenia biznesu obwodów: brzeskiego, grodzieńskiego i witebskiego

Prezentowane badanie polegało na przeprowadzeniu indywidualnych wywiadów standaryzowanych z ekspertami reprezentującymi organy regionalnej administracji publicznej, a także niektóre organizacje pozarządowe szczebla obwodowego. Wzięło w nim udział łącznie 40 osób z trzech obwodów przygranicznych: brzeskiego, grodzieńskiego i witebskiego (tab. 94).

Tabela 94. Eksperci biorący udział w badaniu, według reprezentowanych instytucji i obwodów

Instytucje	Liczba ekspertów uczestniczących w badaniu		
	obwód brzeski	obwód grodzieński	obwód witebski
Zarząd ds. Gospodarki Obwodowego Komitetu Wykonawczego	4	4	3
Zarząd ds. Zatrudnienia Obwodowego Komitetu Wykonawczego	4	5	3
Organizacje społeczne (Witebskie Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, Białoruska Izba Przemysłowo-Handlowa, Zarząd Obwodowy Związku Zawodowego Pracowników Oświaty i Nauki w Witebsku)	1	–	3
Obwodowa Rada Deputowanych Ludowych	4	3	6
Razem	13	12	15

Źródło: opracowanie własne.

5.2.1. Potrzeba, celowość, formy i przykłady współpracy transgranicznej

Indagowani eksperci jednogłośnie stwierdzili, że współpraca zagraniczna stwarza szanse szybszego rozwoju regionu (rejonu administracyjnego, miasta, obwodu). Dlatego organy administracji publicznej często organizują różne przedsięwzięcia wspólnie z partnerami zagranicznymi, na podstawie zawartych umów i porozumień. Do najbardziej popularnych należą: targi, wystawy, imprezy kulturalne oraz przedsięwzięcia w dziedzinie ochrony środowiska. Ponadto ważnymi formami są: współpraca szkół, wymiana grup młodzieży, zawody sportowe, handel przygraniczny oraz turystyka.

Oceniając główne sfery działalności, które powinny szybciej niż inne rozwijać się w regionach przygranicznych, eksperci nie wyodrębnili sfer priorytetowych, ponieważ – ich zdaniem – praktycznie wszystkie kierunki należy uznać za ważne: turystykę i rekreację, rolnictwo, przemysł, handel, transport, budownictwo, kulturę i oświatę, technologie informacyjne.

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że transgraniczna współpraca gospodarcza jest traktowana przez państwowe organy zarządzania jako jeden z istotnych kierunków rozwoju gospodarczego regionów. Wywiadowani eksperci podali wiele tego przykładów, w większości związanych z powołaniem nowego euroregionu „Kraina Jezior” i stopniowym rozbudowywaniem jego działalności. W ramach białorusko-łotewskiego Porozumienia o zasadach współpracy przygranicznej z maja 1998 r. w Krasławie (Łotwa) odbyła się w 1998 r. konferencja na temat „Łotwa–Białoruś, możliwości współpracy przygranicznych samorządów”, której celem było wypracowanie kierunków dalszej współpracy samorządów dla stworzenia sprzyjających warunków rozwoju regionu (w zakresie planowania, gospodarki, kultury, oświaty i in.). Rezultatem konferencji było podpisanie okolicznościowej rezolucji oraz stworzenie grupy roboczej ds. przygotowania umów o współpracy. We wrześniu 1998 r. w Brasławiu (Białoruś) odbyło się zgromadzenie przewodniczących przygranicznych samorządów terytorialnych Białorusi, Litwy i Łotwy, w którym ze strony białoruskiej wzięły udział delegacje rejonów: brasławskiego, miorskiego, wierchniedźwińskiego i postawskiego, ze strony łotewskiej – krasławskiego i daugavpilskiego, ze strony litewskiej – ignalińskiego, uteńskiego i zarasajskiego. Na tym zebraniu powołano Radę ds. współpracy transgranicznej oraz zatwierdzono jej statut. Kolejne spotkanie odbyło się w styczniu 1999 r. w Ignalinie (Litwa). Podjęto na nim uchwałę o utworzeniu Rady Euroregionu „Kraina Jezior”, zatwierdzono jej regulamin, powołano siedem grup roboczych do spraw: planowania rozwoju regionu, gospodarki i infrastruktury, organizacji ruchu granicznego, społecznych,

ochrony środowiska przyrodniczego i turystyki, kultury, sportu. Rada przyjęła rezolucję o potrzebie nadania przejściu granicznemu z Litwą Vidzy–Tverecius statusu międzynarodowego; sprawa ta następnie znalazła się w kompleksowym programie rozwoju przygranicznej infrastruktury Republiki Białoruś, zaaprobowanym uchwałą Rady Ministrów. Stowarzyszenie lokalnych i regionalnych władz Norwegii 22–23 listopada 1999 r. zorganizowało w Rezekne (Łotwa) seminarium na temat „Przygraniczna współpraca – doświadczenia i możliwości”, na którym omówiono projekty związane z turystyką (organizacja obozów ekologicznych dla młodzieży) oraz utworzenie trójstronnego centrum informacyjnego białorusko-łotewsko-litewskiego. Z kolei w Grodnie 28–29 września 1999 r. odbyło się piąte posiedzenie Komisji dwustronnej białorusko-litewskiej nt. współpracy handlowo-gospodarczej, na którym omawiano rozwój współpracy między Białorusią i Litwą w ramach euroregionów „Niemen” i nowo utworzonego „Kraina Jezior”. W listopadzie 1999 r. w Mińsku zorganizowano posiedzenie części białoruskiej komisji dwustronnej, a w marcu 2000 r. w Rydze (Łotwa) odbyły się kolejne, trzecie już obrady, na których omawiano współpracę Białorusi i Łotwy w ramach euroregionu „Kraina Jezior”. W styczniu 2000 r. w Daugavpils (Łotwa) spotkały się delegacje obu zainteresowanych państw, które dyskutowały o lokalizacji administracji euroregionu i jego rejestracji, a także ogłosiły konkurs na logo euroregionu. Uczestnicy spotkania pisemnie zwrócili się do władz Białorusi, Litwy i Łotwy o ułatwienie procedury przekraczania granicy. W lipcu 2000 r. w Wierchniedźwińsku (Białoruś) podczas czwartego posiedzenia rady euroregionu „Kraina Jezior” omawiano pracę ośrodków informacyjnych w Krasławie (Łotwa) i Wierchniedźwińsku (Białoruś) oraz możliwości otwarcia kolejnego ośrodka tego rodzaju na Litwie. Ponadto zatwierdzono projekty obozu dla uczniów na Litwie oraz organizacji międzynarodowego ruchu społecznego „Niebieskie przestworza”. W grudniu 2000 r. w Visaginas (Litwa) w czasie piątego posiedzenia rady euroregionu „Kraina Jezior” przyjęto nowego członka euroregionu – rejon Švenciany (Litwa), wspólnie z norweskim Stowarzyszeniem Władz Lokalnych i Regionalnych zatwierdzono projekty rozbudowy obozu młodzieżowego w Ignalinie, wzmocniono strukturę administracji euroregionu, przyjęto jego logo i wzór oficjalnych blankietów (papieru firmowego), postanowiono rozszerzyć współpracę w dziedzinie kultury. Szóste posiedzenie odbyło się w Rezekne (Łotwa) 21 lutego 2001 r. Przyjęto na nim nowych uczestników euroregionu (łotewskie rejony samorządowe Rezekne oraz Preili), omówiono wydanie przewodnika turystycznego oraz otwarcie przedstawicielstwa w Brasławiu, na obszarze parku narodowego.

Współpraca w ramach euroregionu „Kraina Jezior” daje już praktyczne rezultaty: otwarto punkt korespondencyjny konsulatu łotewskiego w Brasławiu (umożliwia to mieszkańcom rejonu załatwienie formalności wizowych przy po-

dróży na Łotwę), przejściu granicznemu Vidzy–Tverecius nadano status międzynarodowy (pozwoliło to znacznie zwiększyć transport towarów), otwarto międzynarodowy obóz dla młodzieży w Ignalinie, gdzie na turnusach zdrowotnych przebywa po 8 uczniów z każdego kraju uczestniczącego w euroregionie (uczniowie ci jednocześnie uczyli się języka angielskiego). W ramach projektu finansowanego ze środków programów TACIS i PHARE w Krasławie i Wierchniedźwińsku założono ośrodki informacyjne. Ustanowiono kontakty z samorządami terytorialnymi Norwegii, które sponsorują międzynarodowy obóz dla młodzieży, wydawanie prospektów i broszur o euroregionie, a także wspierają finansowo administrację euroregionu. Dzięki środkom projektu UE *Inicjatywa współdziałania dla rozwoju regionalnego* w Brasławiu w lutym 2006 r. odbyło się seminarium przygotowujące do opracowania projektów współpracy przygranicznej. Przedyskutowano z ekspertami UE zagadnienia rozwoju turystyki, zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej, budowy infrastruktury wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, rozwoju rzemiosł ludowych, udziału małych miast w międzynarodowym ruchu miast bliźniaczych. Uczestnicy projektu byli zainteresowani partnerstwem strony łotewskiej, ponieważ bez jej udziału nie byłoby możliwe wsparcie ze strony UE. Pewnym utrudnieniem w tej współpracy jest to, że udział państw bałtyckich jest wspierany ze środków innych funduszy UE niż udział Białorusi.

Zaangażowanie obwodu witebskiego w programie TACIS polegało głównie na współpracy w ramach euroregionu „Kraina Jezior”, w której brały udział przygraniczne rejony administracyjne: brasławski, głubokski, wierchniedźwiński. Udało się zrealizować następujące projekty:

- „Zarządzanie i marketing w turystyce wiejskiej w euroregionie ‘Kraina Jezior’ ” (lata 2002–2003), partnerem i zarządzającym środkami był okręg Bautzen w Niemczech,
- „Utworzenie centrum informacyjnego w Krasławie”,
- „Atrakcyjna sieć dróg rowerowych w ‘Krainie Jezior’ ” (lata 2005–2006), partnerami były przygraniczne rejony Białorusi, Litwy i Łotwy,
- „Udział ludności regionów przygranicznych w projektach i programach energooszczędności” (2006), partnerem ze strony białoruskiej była administracja rejonu głubokskiego. Projekt przewidywał zapoznanie mieszkańców z systemami efektywnego zaopatrywania w energię.

Wiele projektów dopiero niedawno zakończono lub znajdują się jeszcze w stadium realizacji. Do najważniejszych z nich należą:

- „Sztuka bez granic – popularyzacja przygranicznej kultury poprzez sztukę Marca Chagalla i Marka Rotko” (2006–2007). Partnerem ze strony białoruskiej był Wydział Kultury Komitetu Wykonawczego obwodu witebskiego, ze strony łotewskiej – Rada Miasta Daugavpils.

Projekt sprzyjał pogłębieniu współpracy w dziedzinie kultury dwóch przygranicznych miast Daugavpils i Witebska;

- „Rozwój przedsiębiorczości młodzieży poprzez nawiązywanie kontaktów i opracowanie strategii obszarów przygranicznych Łotwy, Białorusi, Litwy”. Wiodącym partnerem ze strony białoruskiej jest administracja rejonu głubokskiego;
- „Bałtycka sieć euroregionalna” – projekt obejmujący m.in. badania ekologiczne jeziora Dryświaty oraz stworzenie systemu oceny rozwoju regionu, bierze w nim udział rejon brasławski;
- cykl szkoleń z zakresu działalności eksportowej i importowej (jak prowadzić księgowość, statystykę, jakie płacić podatki, cła), prowadzony przez izby przemysłowo-handlowe w miastach Rezekne, Šauliai i Witebsk od 2005 r.

W ciągu 2007 r. opracowano i złożono aplikację do następujących projektów:

- „Kształtowanie podstaw kultury zdrowia dzieci na obszarach wiejskich euroregionu ‘Kraina Jezior’ – wiodącymi partnerami ze strony białoruskiej są Komitet Wykonawczy rejonu głubokskiego i Witebski Uniwersytet Medyczny oraz władze kilku rejonów. Ponadto w projekcie uczestniczą przygraniczne regiony Litwy i Łotwy;
- „Utworzenie wspólnej strefy rekreacji i rozwój marketingu w turystyce na obszarze regionu Utena (Litwa) i obwodu witebskiego”. Wiodącymi partnerami ze strony białoruskiej są Park Narodowy „Brasławskie jeziora” oraz wydziały wychowania fizycznego i sportu rejonów: brasławskiego, mijorskiego, postawskiego; ze strony litewskiej partnerami są samorządy regionów przygranicznych;
- „Opracowanie kompleksowego programu zarządzania odpadami w euroregionie ‘Kraina Jezior’ oraz jego realizacja w latach 2007–2008”. Partnerami wiodącymi są: ze strony białoruskiej – rada wiejska w Vidzy oraz brasławski kompleks mieszkalno-komunalny, ze strony łotewskiej – rada rejonu Krasława;
- „Rozwój logistyki w regionach przygranicznych Rezekne i Witebska”. Partnerami są: Rada Miasta Rezekne, Miejski Komitet Wykonawczy w Witebsku, Oddział Białoruskiej Izby Handlowo-Przemysłowej w Witebsku;
- „Tworząc miasto, tworzymy siebie”. Partnerzy projektu to: Wydział Kultury Miejskiego Komitetu Wykonawczego w Witebsku, Centrum Rozwoju Regionalnego, Kolegium Przemysłowe (szkoła), Centrum Sztuki Współczesnej, Rada Miasta Rezekne, Wyższa Szkoła Artystyczna. Celem projektu jest kształtowanie artystycznego oblicza miast.

W najbliższym czasie planowane jest złożenie wniosku o realizację projektu „Technologia parowo-termicznej utylizacji odpadów jako sposób oczyszczenia środowiska naturalnego”, w ramach którego przewidziano wdrożenie nowoczesnej metody utylizacji opon samochodowych oraz naczyń plastikowych z pomocą techniki Ekotron.

5.2.2. Postrzeganie możliwości rozwoju współpracy transgranicznej

W ocenie ekspertów białoruskich najpoważniejszymi barierami hamującymi rozwój współpracy transgranicznej są:

- utrudnienia prawno-administracyjne,
- niedostateczna znajomość języka partnera,
- niewystarczające informacje oraz brak doświadczeń we współpracy.

W celu usunięcia tych barier eksperci zalecają następujące działania:

- na poziomie krajowym – rozwój inwestycji infrastrukturalnych (budowa i modernizacja dróg samochodowych, przejść granicznych, oczyszczalni ścieków, wodociągów i in.), usunięcie przeszkód formalnobiurokratycznych oraz wsparcie finansowe dla realizacji projektów wspólnie z partnerami zagranicznymi;
- na poziomie regionalnym – współdziałanie w pozyskiwaniu partnerów do współpracy, inicjowanie i organizowanie spotkań, seminariów, konferencji integrujących potencjalnych uczestników współpracy międzynarodowej (biznesmenów, przedstawicieli administracji państwowej i samorządowej, pracowników naukowych itp.).

W zasadzie wszyscy eksperci stwierdzili, że korzystają z instrumentów promocji swojego regionu. Najczęściej są to: prezentacje audiowizualne, własne strony internetowe, wystawy, targi, konferencje, seminaria, katalogi, foldery i inne publikacje i in. Odpowiedzi na pytanie, do kogo są kierowane działania promocyjne, nie wyłoniły jednoznacznie określonej grupy odbiorców, ponieważ eksperci wskazali jednocześnie na inwestorów krajowych i zagranicznych, turystów i inne podmioty nastawione na różne formy współpracy transgranicznej.

Odpowiedzi na pytanie: „co jest silną stroną Waszej miejscowości?” wykazały, że wszyscy eksperci dobrze uświadamiają sobie najważniejsze przewagi konkurencyjne swoich regionów i zdają sobie sprawę z ich znaczenia w rozwoju współpracy transgranicznej. W obwodzie witebskim wskazano na: zasoby kwalifikowanej siły roboczej, funkcjonowanie dobrze rozwiniętego kompleksu przemysłowego, obecność szkół wyższych i jednostek kształcenia techniczno-zawodowego, zabytki historyczne sprzyjające rozwojowi turystyki krajoznawczej. W obwodzie brzeskim wymieniono: rezerwy terenów inwestycyjnych,

dogodne warunki realizacji projektów biznesowych, bardziej rozwinięte niż w innych regionach instytucje otoczenia biznesu, prorynkową mentalność miejscowego społeczeństwa oraz wykwalifikowaną siłę roboczą. Z kolei w obwodzie grodzieńskim do najsilniejszych stron regionu zaliczono: wykwalifikowaną siłę roboczą, rozwinięty kompleks przemysłowy, szkolnictwo wyższe i średnie techniczno-zawodowe, zabytki przyciągające turystów.

Odpowiedzi ekspertów pozwoliły sformułować wniosek, że na Białorusi obecnie trwa proces kształtowania instytucjonalnej infrastruktury współpracy transgranicznej – zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym. Omawiane i dyskutowane są kierunki modyfikacji polityki zagranicznej Białorusi w kontekście poszerzenia UE⁴. Do podstawowych spraw zalicza się przyznanie Białorusi statusu kraju o gospodarce rynkowej i wejście do Światowej Organizacji Handlu (WTO). W związku z tym podejmowane są działania w zakresie:

- harmonizacji krajowego prawa gospodarczego z prawem UE,
- stworzenia środowiska konkurencyjnego oraz dalszego rozwoju instytucji rynkowych,
- utrzymania stabilnego kursu walutowego,
- rozwoju systemu bankowego (bankowości komercyjnej, funduszy emerytalnych, ubezpieczeniowych, inwestycyjnych oraz innych instytucji finansowych),
- certyfikacji produkcji oraz unifikacji standardów i procedur celnych.

Według ekspertów wkład Białorusi w realizację wspólnych projektów na rzecz rozwoju obszarów przygranicznych jest znaczący, jednak projekty te są w głównej mierze przygotowywane przez stronę litewską i litewską, które zabiegają o współudział strony białoruskiej przede wszystkim w celu uzyskania większego wsparcia finansowego z UE. Dla zwiększenia aktywnego udziału Białorusi w projektach UE niezbędni są specjaliści znający się na przygotowaniu projektów oraz posługujący się językiem angielskim. Należy w związku z tym rozwiązać kwestie wynagrodzenia tych specjalistów, prawnego uregulowania ich statusu oraz właściwego wyposażenia miejsc pracy.

Dla zaktywizowania działalności projektowej strony białoruskiej niektórzy eksperci proponują stworzenie oddzielnej jednostki zajmującej się problemami przygranicznej współpracy gospodarczej, która mogłaby funkcjonować przy urzędzie rejonowym w Głubokiem lub Brasławiu, bądź też przekazanie

⁴ Г. А. Шмарловская, *Модификации внешнеэкономической политики Республики Беларусь в аспекте расширения интеграционных процессов в Европейском Союзе*, [w:] *Беларусь и расширяющийся Евросоюз: стратегия сотрудничества*. Материалы Международного семинара (25 ноября 2003, г. Минск), Мінск 2004, s. 113–115.

tych zadań do już istniejącego podmiotu (na przykład do witebskiego centrum rozwoju regionalnego). Konieczne byłoby w związku z tym określenie liczby etatów w takiej jednostce oraz źródeł jej finansowania.

5.3. Wnioski

Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców obwodu witebskiego wynika, że zarysowana powyżej i nieźle już rozwinięta współpraca transgraniczna jest, niestety, słabo znana społeczeństwu. Ludność białoruskich obwodów przygranicznych niewiele wie o działaniach Unii Europejskiej, zmierzających do rozwoju tej współpracy. Bardzo skromna jest także wiedza o warunkach i możliwościach nawiązywania tej współpracy oraz o wynikających z niej szansach i zagrożeniach. Powszechnie panuje pogląd, że korzyści z tej współpracy są ważne dla kraju, lecz nie bardzo dla poszczególnych mieszkańców i ich rodzin.

Głównym źródłem tej skromnej wiedzy są media, a także – coraz częściej – Internet, natomiast zupełnie brakuje informacji ze strony lokalnej administracji. W niewielkim na razie, ale widocznym zakresie do propagowania idei współpracy transgranicznej włączyły się organizacje pozarządowe.

Pomimo skromnej wiedzy społeczeństwo białoruskiego pogranicza pozytywnie ocenia możliwości i szanse rozwoju na drodze współpracy transgranicznej i w tym euroregionalnej. Największą popularnością cieszą się takie jej formy, jak wspólne przedsięwzięcia w dziedzinie oświaty, kultury, sportu i turystyki.

Większymi od „zwykłych” mieszkańców zwolennikami współpracy transgranicznej okazali się wywiadowani eksperci – przedstawiciele władz obwodowych i organizacji otoczenia biznesu. Swoimi wypowiedziami dali oni dowód dobrej znajomości przedmiotu i troski o dalszy rozwój przygranicznych regionów. Stwierdzili też wysoką aktywność reprezentowanych instytucji w tym przedmiocie, co stoi w sprzeczności z opiniami respondentów-mieszkańców.

W ocenie ekspertów do perspektywicznych kierunków rozwoju współpracy transgranicznej w obwodach brzeskim, grodzieńskim i witebskim należy zaliczyć następujące:

- w zakresie rozwoju gospodarczego: rozwój terenów wiejskich i turystyki transgranicznej (szczególnie w euroregionie „Kraina Jezior”), wsparcie handlu i inwestycji, pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw, współpracę transgranicznych rynków pracy, współpracę w dziedzinie transportu i energetyki;
- w zakresie rozwiązywania wspólnych problemów społecznych: ochronę środowiska naturalnego w obszarach przygranicznych, ochronę dziedzictwa kulturowego, opiekę socjalną i ochronę zdrowia;

- w zakresie stabilności i bezpieczeństwa granic: zwiększenie przepustowości przejść granicznych, uproszczenie procedur przekraczania granic przez ludność pogranicza, poprawę infrastruktury i urządzeń na przejściach granicznych;
- w zakresie stosunków międzyludzkich: kształcenie i wymianę kulturalną, wykłady gościnne, współpracę w sferze socjalnej, integrację kulturową społeczności przygranicznych.

Ankietowani podkreślali, że kraje UE posiadają dobrze rozwiniętą sieć organizacji regulujących i wspierających współpracę przygraniczną. Porównanie infrastruktury współpracy transgranicznej państw UE (Polski, Litwy i Łotwy) i Białorusi pokazuje znacznie wyższy poziom tej pierwszej. Przejawia się to obecnością wielu organizacji społecznych i instytucji okołobiznesowych (stowarzyszeń pracodawców, ośrodków konsultacyjnych, funduszy wsparcia i in.), które pomagają w rozwoju przedsiębiorczości w różnych dziedzinach i formach. Interesujące dla Białorusinów są także doświadczenia władz lokalnych w państwach unijnych w zakresie wspierania przedsiębiorczości, m.in. sposób typowania podmiotów (osób fizycznych i prawnych), które mogłyby prowadzić taką działalność, maksymalnego uproszczenia procedury rejestracji nowych przedsiębiorstw (idea „jednego okienka w urzędzie”), utworzenia na bazie miejskich służb ds. zatrudnienia ośrodków informacyjnych, gromadzących informacje o podaży i popycie na siłę roboczą na regionalnych rynkach pracy. Dostęp do tych informacji powinni mieć wszyscy zainteresowani (pracujący i bezrobotni) w sposób całkowicie swobodny. Podobne rozwiązania powinny znaleźć zastosowanie również w regionach białoruskich.

Według ekspertów dalszy, bardziej dynamiczny rozwój współpracy transgranicznej Białorusi z państwami UE będzie wymagać:

- 1) szybkiej rozbudowy transgranicznej infrastruktury techniczno-ekonomicznej,
- 2) utworzenia sieci niekomercyjnych, pozarządowych organizacji konsultingowych na poziomie regionalnym, które będą się zajmowały poszczególnymi sferami współpracy transgranicznej.

Przeprowadzone ankietowanie, zarówno mieszkańców, jak i ekspertów wykazało, iż pomimo całej odmienności sytuacji społeczno-politycznej Białorusini w znacznej większości są zwolennikami rozbudowanej współpracy z przyległymi regionami państw-członków UE, a wielu z nich nie wyklucza możliwości przyszłej akcesji Białorusi do Wspólnoty.